

УДК 338.246.8

DOI: 10.31732/2663-2209-2024-73-47-53

ЕКОНОМІКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Віктор Грушко¹

¹Д.е.н., професор, професор кафедри національної економіки та фінансів, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: victorgr@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6263-2597>

ECONOMY IN CONDITIONS OF WAR AND POST-WAR ECONOMIC DEVELOPMENT

Viktor Hrushko¹

¹Doctor of Science (Economics), Professor, Professor of national economy and finance department, KROK University, Kyiv, Ukraine, e-mail: victorgr@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6263-2597>

Анотація. Повномасштабна війна в Україні триває більше двох років і, відповідно, продовжує негативно впливати на українську економіку. Вона викликала масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, принесла людські жертви та соціальні втрати, привела до скорочення робочих місць і доходів, зменшення купівельної спроможності і обсягів накопичених активів. Деструктивні наслідки війни проявляються не лише в економіці та соціальній сфері, а й фінансовій системі країни, що веде збройну боротьбу. На що орієнтуватись в подальшому економічному розвитку країни. Насамперед, для розкриття економічного потенціалу підприємництва необхідно відмовитись від шкідливої догми, яка домінує в українській економіці упродовж усього періоду її незалежності і до цього часу. Стаття аналізує глибокі зміни у економіці України, викликані повномасштабною війною, яка триває більше двох років. Особлива увага приділяється деструктивним наслідкам для виробничого капіталу, інфраструктури, а також соціальної сфери і фінансової системи країни. Основна мета статті полягає в аналізі впливу військової агресії на економіку України та визначенні стратегічних напрямків економічного відродження країни у повоєнний період. Основні завдання дослідження полягали у тому, щоб вивчити втрати ВВП, рівень інфляції, стан державного бюджету, а також зміни у структурі фінансування державних витрат; оцінити потреби у відновленні економіки та інфраструктури, а також розробити рекомендації для стабілізації економічного стану та сприяння майбутньому розвитку. Автор використовує методи теоретичного аналізу, абстрактно-логічного узагальнення, порівняльного аналізу, а також оцінює статистичні дані від міжнародних фінансових організацій. Стаття виявляє критичні наслідки війни для економіки України, включаючи значне падіння ВВП, високий рівень інфляції, і великі соціальні втрати. Водночас, вона підкреслює важливість переорієнтації на внутрішні та зовнішні джерела фінансування, лібералізацію економічної політики, розвиток інфраструктури та реформування фінансової системи. Подаються рекомендації щодо залучення міжнародної допомоги, впровадження нових технологій, і стратегії для поступового переходу до стійкого розвитку і повноцінної інтеграції з європейськими економічними структурами.

Ключові слова: війна, наслідки війни, економіка в умовах війни, повоєнний розвиток країни.

Формул: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 1, **бібл.:** 9

Abstract. The full-scale war in Ukraine has been ongoing for over two years and continues to negatively impact the Ukrainian economy. It has caused widespread destruction of production capital and infrastructure, led to human casualties and social losses, reduced jobs and incomes, diminished purchasing power, and decreased accumulated assets. The destructive consequences of the war are evident not only in the economy and social sphere but also in the country's financial system, which is engaged in armed struggle. Looking forward, the country's economic development must initially reject the harmful dogma that has dominated the Ukrainian economy throughout its period of independence to this day. The article analyzes the profound changes in Ukraine's economy caused by the full-scale war, now ongoing for more than two years. Special attention is paid to the destructive consequences for production capital, infrastructure, and the social and financial systems of the country. The main goal of the article is to analyze the impact of military aggression on Ukraine's economy and to identify strategic directions for the country's economic recovery in the post-war period. The main tasks of the study were to examine GDP losses, the level of inflation, the state of the government budget, and changes in the structure of financing government expenditures. It assesses the needs for economic and infrastructure recovery and develops recommendations for stabilizing the economic situation and facilitating future development. The author employs methods of theoretical analysis, abstract-logical generalization, comparative analysis, and evaluates statistical data from international financial organizations. The article reveals the critical consequences of the war for Ukraine's economy, including significant GDP decline, high inflation, and substantial social losses. At the same time, it emphasizes the importance of refocusing on domestic and external financing sources, liberalizing economic policy, developing

infrastructure, and reforming the financial system. Recommendations are provided for attracting international aid, implementing new technologies, and strategies for gradual transition to sustainable development and full integration with European economic structures.

Keywords: war, consequences of war, economy in war conditions, post-war development of the country.

Formulas: 0, **fig.:** 0, **tabl.:** 1, **bibl.:** 9

Постановка проблеми. Військова агресія росії проти України викликала масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, принесла людські жертви та соціальні втрати. Війна призвела до скорочення робочих місць і доходів, зменшення купівельної спроможності і обсягів накопичених активів. Лише у 2022 році національна економіка втратила 29,2% реального ВВП, а 13,5 млн. осіб змушені були покинути свої домівки. Більше 7 млн. осіб опинилися за межею бідності, а її рівень сягнув 24% населення. Експерти Світового банку і Єврокомісії оцінюють пошкодження від війни в Україні в період з 24 лютого 2022 р. до 24 лютого 2023 р. в сумі 134,7 млрд. доларів, а потреби у відновленні – 410,6 млрд. доларів. [1, с.9]. А за останньою оцінкою світового банку більше 1 трильйона доларів.

Деструктивні наслідки війни проявляються не лише в економіці та соціальній сфері, а й у фінансовій системі країни. В Україні в 2023 році середньорічна інфляція становила 20,2%, що майже відповідає середньорічному рівню інфляції в 9 європейських країнах, найбільш постраждалих від II світової війни (20,1%).

Російське вторгнення в Україну в 2022 р. дало початок одній з найбільш масштабних і руйнівних воєн у світі з часів II світової війни. Вартість збитків та потреб у відновленні вже сягають рекордних величин, а темпи падіння реального ВВП і промислового виробництва перевищують показники більшості країн під час воєн II половини XX – початку XXI ст. З іншого боку, Україні в 2022-2023 рр. вдалося уникнути макрофінансової дестабілізації та диверсифікувати джерела фінансування видатків, що утримуватиме економіку від подальшого падіння й позитивно впливатиме на перспективи повоєнного відновлення.

З початку вторгнення валовий внутрішній продукт (ВВП) України скоротився на понад третину, інфляція різко зросла, а бюджетний дефіцит зріс до критичного рівня. Згідно зі звітом Міжнародного валютного фонду (МВФ), зростання ВВП України у річному вимірі скоротилося на 37,5%. Аналітики Фонду вважають, що за підсумками 2023 року ВВП України знизиться на 35%, а інфляція до кінця року сягне 30%. У МВФ нагадали, що війна спричиняє безпрецедентне збільшення бюджетного дефіциту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження Болгова (2022) досліджують соціологічний вплив війни на економіку, включаючи виклики та можливості для соціальної стійкості та економічного відновлення. Дослідження підкреслює необхідність комплексних планів відновлення, які об'єднують економічні, соціальні та геополітичні міркування.

Дослідження, проведені Близнюком та Яценком (2002), зосереджені на українському ринку праці під час війни. Результати вказують на значні зрушення в динаміці ринку праці, включаючи збільшення безробіття та неповної зайнятості, що впливає на загальну економічну стабільність та зростання.

Борщевський та Чех (2023) аналізують, як державна адміністрація військового часу може запобігти поверненню до обмеженого доступу до ринку в Україні під час післявоєнного розвитку. Їхнє дослідження підкреслює важливість підтримки відкритої економічної політики для сприяння відновленню та зростанню.

Зверяков (2022) обговорює формування моделей економічного розвитку, які адаптуються до нових реалій після війни. Дослідження підкреслює необхідність "інститутів розвитку", які

можуть стимулювати економічне оновлення та сталий розвиток.

Небрат і Корняк (2022) вивчають особливості формування капіталу та інвестицій в Україні під час та після війни, виявляючи ключові фактори, що впливають на фінансові ризики та економічну нестабільність.

Ці дослідження дають всебічне уявлення про економічні умови під час війни та потенційні шляхи післявоєнного економічного розвитку. Вони колективно підкреслюють необхідність стратегічного планування, соціальної стійкості та міжнародного співробітництва для подолання економічних проблем, пов'язаних з війною, та використання потенціалу післявоєнного економічного зростання.

Формулювання цілей статті.

Основна мета статті полягає в аналізі впливу військової агресії на економіку України та визначенні стратегічних напрямків економічного відродження країни у повоєнний період.

Основні завдання дослідження полягали у тому, щоб вивчити втрати ВВП, рівень інфляції, стан державного бюджету, а також зміни у структурі фінансування державних витрат; оцінити потреби у відновленні економіки та інфраструктури, а також розробити рекомендації для стабілізації економічного стану та сприяння майбутньому розвитку.

Автор використовує методи теоретичного аналізу, абстрактно-логічного узагальнення, порівняльного аналізу, а також оцінює статистичні дані від міжнародних фінансових організацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. За 2023 рік Україна отримала понад 32 млрд. доларів зовнішньої допомоги від офіційних донорів. Структура джерел фінансування державних витрат України у 2023 р. виглядає наступним чином: 41% витрат було профінансовано податковими і неподатковими доходами бюджету, 35% зовнішніми позиками і грантами, 13% - монетарним фінансуванням і 9% - залученням позик на внутрішньому ринку.

Тобто, витрати на ведення військових дій і функціонування соціально-гуманітарної сфери майже порівну розділили між собою українські платники податків і зовнішні кредитори/донори. Свій внесок зробив також НБУ, покривши частину дефіциту емісійним способом. Однак, внутрішні кредитори Уряду відігравали мінімальну роль, особливо якщо рахувати чисті позики Уряду.

В той же час, як свідчить досвід інших воюючих країн, вклад внутрішніх кредиторів держави та грошової емісії, зазвичай є більш суттєвими, а зовнішні донори не завжди відіграють на стільки вагому роль як в Україні. Наприклад, в Ізраїлі під час війни на виснаження (1967-1970 роки) державні видатки на 53% фінансувалися за рахунок внутрішніх доходів, на 20% - за рахунок емісії центрального банку, на 22% - за рахунок зовнішніх позик і грантів, на 5% - за рахунок позик банків та інших внутрішніх секторів. У економіці США часів II світової війни державні видатки на 30,2% фінансувалися за рахунок податкових доходів бюджету, на 10,1% - за рахунок монетарного фінансування центрального банку і на 46% - залучення внутрішніх позик Урядом. Тобто в США у структурі фінансування державних видатків частка внутрішніх кредиторів уряду була в рази більшою, ніж в Україні, частка грошової емісії була трохи меншою, зовнішні донори були відсутніми, а платники податків мали співставну частку в загальному фінансуванні.

Необхідно відмітити, що наразі українська економіка пристосовується до реалій війни: через те, що активні бойові дії перемістилися на схід та південь України, активність у небойових зонах стабілізувалася.

У той же час, з огляду на те, що війна стала затяжною, перспективи економіки МВФ оцінює вкрай стримано. Згідно з документом, на відновлення лише соціального та виробничого секторів та інфраструктури України необхідно 349 млрд. доларів, що майже в 1.5 рази

перевищує ВВП країни у 2021 році (200,1 млрд. доларів).

Повну вартість відновлення України можна буде назвати лише після закінчення бойових дій на усій території країни.

Європейська комісія підготувала варіанти, за допомогою яких держави-члени можуть фінансово підтримати Україну в умовах війни. За інформацією видання, документ передбачає три способи підтримки України:

- позику під так званий «запас міцності» (різниця між максимальною сумою від грошових надходжень країн-членів ЄС та витратами ЄС);

- надання бюджетних гарантій Єврокомісії – у цьому випадку гарантії покриватимуть 100% суми, а не 61%, оскільки «іншого бюджетного покриття» у бюджеті ЄС не залишилося;

- надання бюджетних гарантій без національних. При нестачі коштів ЄК має створити заплановані витрати Євросоюзу та надавати кредити на зворотній основі.

Все це ставить під загрозу можливість надійного та довготривалого закріплення успіхів Збройних сил України на фронтах нинішньої війни. Адже загальновідомим є той факт, що без надійного економічного тилу досягати військових перемог доволі складно, а забезпечити стійке повоєнне зростання – фактично неможливо. Тому сьогодні вітчизняна економіка дедалі очевидніше стає одним з пріоритетних фронтів, який визначатиме як подальший перебіг військових дій, так і спроможність нашої держави успішно відбудуватись після їх закінчення.

Так само, як і на полі бою, коли запорукою перемоги стає, насамперед, грамотне військове керівництво, успіхи на економічному фронті значною мірою залежать від спроможності управлінців різних рівнів сформуваати адекватні стратегічні плани та забезпечити ефективність їх практичної реалізації, включаючи своєчасне виконання окремих прикладних завдань.

Це значить, що часто тиражовані засобами масової інформації висловлювання окремих експертів про

нібито неминучий повоєнний економічний бум в Україні та «приреченість» нашої держави на членство в ЄС і стрімку відбудову зруйнованих міст чи модернізацію інфраструктури (або навіть про її перетворення на інноваційну «мекку» майбутньої Європи) потребують критичного осмислення. Дійсно, передумови для цього є. Але без адекватних дій з боку влади, що полягатимуть у впровадженні відповідних інструментів економічної політики, значний потенціал повоєнного відродження може бути нівельованим.

На жаль, за останні роки належних висновків зроблено так і не було. Наша економіка продовжувала залишатися надміру «бюджетизованою», а відтак і забюрократизованою, корумпованою, негнучкою та малоєфективною. Як і раніше, її експортний потенціал визначали монополії, сконцентровані у вузькому сегменті сировинних галузей, передусім металургії та сільського господарства. Уся небезпека такої ситуації стала очевидною після повномасштабного вторгнення в Україну російських окупантів.

Так, протягом першого місяця війни лише 17% великих підприємств продовжували працювати без будь-яких обмежень (ще 30% змогли перейти на роботу в онлайн, а решта або не працювали зовсім, або призупинили діяльність якщо не до мирних, то принаймні до спокійніших часів).

Більше 10% орних земель країни виявились не доступними для проведення посівної кампанії, що суттєво вдарило як по експортному потенціалу країни, так і по наповнюваності державного бюджету. І, якщо фермери відносно швидко призвичаїлися до важких умов і знаходять варіанти зберігання, транспортування необхідних ресурсів та забезпечують інші важливі речі, щоб посівна відбувалася, то менш гнучким агрохолдингам складніше адаптуватися до нових реалій.

Понад 50% українців втратили роботу. Насамперед, це стосується працівників великих старопромислових

підприємств, розташованих у південно-східному регіоні України.

Загальні втрати від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів (які забезпечували до 65% міжнародної торгівлі України, передусім за рахунок металургійної та аграрної продукції), становитимуть орієнтовно 3-5 млрд. доларів щомісяця (і це без урахування пошкодження об'єктів інфраструктури внаслідок системних бомбардувань).

Враховуючи зазначене, уряд в екстреному порядку запровадив низку важливих регуляторних новацій, покликаних зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва. Зокрема, було дозволено переходити на третю групу спрощеної системи оподаткування платникам податку із оборотом до 10 млрд. грн. із необмеженою кількістю працівників. Платники за новими правилами «спрощенки» мають сплачувати 2-відсотковий податок із доходу замість податку на прибуток і ПДВ. Розширено перелік операцій, щодо яких платник єдиного податку третьої групи звільнятиметься від податкового обов'язку з ПДВ. Збільшено період, протягом якого платник податків може без застосування санкцій не виконувати податкового обов'язку, якщо у нього немає відповідної можливості. Відбулась певна лібералізація митного законодавства, зокрема частково скасовано обов'язкові платежі при імпорті товарів та автомобілів.

Окреслені заходи з лібералізації економіки свідчать, що в уряді чітко усвідомлюють прямий взаємозв'язок, який існує між ступенем економічної свободи і темпами економічного розвитку. Шкода, що це усвідомлення не стало підставою для

проведення відповідних реформ, принаймні після 2019 року. Більше того, слід відзначити і навіть наголосити на тому, що започатковані зміни повинні не лише продовжуватися, але і посилюватися на повоєнному етапі.

Це означає, що вже сьогодні має формуватися стратегія повоєнного економічного розвитку України, орієнтована на її максимальну дерегуляцію та демонополізацію. А, зважаючи на реалії військового часу, коли бомбардуванням піддаються, насамперед, великі склади палива та продовольства, а також потужні логістичні вузли, доцільно вести мову про якнайшвидше закладення основ своєрідної «москітної економіки» (за аналогією з «москітними» військовими стратегіями, коли основні цілі на полі бою досягаються, насамперед, за рахунок використання надмобільних інноваційних засобів та ресурсів, які є на озброєнні у великій кількості малочисельних автономних груп добре підготовлених бійців).

Що означає така економіка для України і якими мають стати наріжні принципи її становлення?

Прогнози вітчизняних експертів є досить обережними на тлі значної невизначеності в умовах руйнівної війни, що цілком зрозуміло. При цьому більшість прогнозів базується на припущенні, що в 2024 році завершиться, як мінімум, фаза активних бойових дій.

Таким чином, у цьому році на нас чекає незначне зростання ВВП, трохи нижча інфляція та практично незмінний валютний курс.

Загальний висновок можна викласти у вигляді десяти обов'язкових принципів відбудови економіки, які обґрунтовані українськими та зарубіжними практиками безпосередньо для нашої країни [2, с.15].

Таблиця 1. Десять базових принципів відбудови економіки України

Принципи	Зміст та сутність принципів
1. Україна має отримати повний доступ до ринків країн G7 та Євросоюзу	Для українських товарів уряди цих країн мають скасувати всі квоти та імпортні мита, зокрема захисні та антидемпінгові. Українські виробники зможуть вільно експортувати свою продукцію на ринки, що охоплюють 54% світової економіки.

Принципи	Зміст та сутність принципів
	<p>Велика Британія як країна великої сімки вже подає приклад. Найближчим часом за підсумками двосторонніх перемовин британці оголосять про повне відкриття своїх ринків для України.</p> <p>В минулому доступ до ринків розвинутих держав дозволив успішно відновитися після війни Південній Кореї.</p> <p>Експорт дає можливість промисловості розвиватися і виробляти більше товарів. А головне – інтегруватися в сучасні ланцюги виробництва. Це не лише експорт, але і трансфер технологій до України, що не менш важливо для промислової модернізації.</p>
<p>2. Повноцінний вступ України до ЄС вже у найближчі 2 роки</p>	<p>Україна розраховує отримати статус кандидата на вступ до ЄС уже влітку до 2025 року.</p>
<p>3. Повна дерегуляція та мінімальне втручання держави в роботу бізнесу</p>	<p>З початку російського вторгнення Уряд вже розпочав масштабну дерегуляцію. Перевели на декларативний принцип 48 дозволів, 19 ліцензій, приблизно 500 інших публічних послуг для бізнесу. Тепер слід це законодавчо закріпити. Міністерство економіки розробило відповідний законопроект, який ВРУ розгляне найближчим часом.</p> <p>Бізнес має зосередитись на основних виробничих процесах, а не на взаємовідносинах з державою. Тому маємо замінити перевірки страхуванням або іншими подібними механізмами в тих галузях, де це можливо.</p>
<p>4. Швидка логістика – не більше, ніж за 72 години з України до Європи</p>	<p>Через російську агресію Україна має обмежені логістичні можливості. Вже зрозуміло, що в майбутньому наші товари будуть рухатися в основному саме на захід – до ЄС. Тому слід максимально розширювати в напрямку ЄС автомобільні переходи та пункти пропуску, збільшувати залізничну логістику через сухі порти та вузли перевантаження на вузьку колію.</p> <p>Навіть після відновлення роботи портів, розвинена логістика з ЄС стане фундаментом для економічної інтеграції України в європейську економіку.</p>
<p>5. Ставка на експорт переробленої продукції в галузях, де Україна вже має конкурентну перевагу на світових ринках</p>	<p>Йдеться про продовольство та металургію.</p> <p>За підсумком 2020-го року Україна була шостою у світі за обсягами експорту продовольства – 74 млн тон (Канада - 77 млн). При цьому ціна експорту української агропродукції склала 22 млрд доларів, а канадської – 55 млрд доларів. Така колосальна різниця зумовлена тим, що Канада експортує здебільшого перероблену продукцію, а Україна – сировину. Саме тому основа політики полягатиме в стимулюванні подальшої переробки сировинної продукції на експорт.</p> <p>З огляду на обмежену логістику, слід оптимізувати тоннаж експорту, переводячи його в експорт готової продукції. Це дає приріст робочих місць всередині країни.</p> <p>Позитивний досвід з переробки соняшника на соняшникову олію можна поширити на кукурудзу та пшеницю. Є можливості запустити переробку кукурудзи на біостанол, спирт, крохмаль та в якості корму для отримання м'яса птиці, свинини, яловичини та яєць. Також можна наростити виробництво з кукурудзи та пшениці нішевих високомаржинальних товарів – спеціалізованих білків, що використовуються у косметичній, фармацевтичній галузях та харчовій промисловості.</p> <p>Завдяки відкриттю ринку ЄС та будівництву нових потужностей, Україна перероблятиме на метал більшість руди власного видобутку. Вартість тони руди 100-150 доларів, металу – 500-1000, а готового металевого виробу – 1,5-2 тисячі доларів, вартість енергетичних машин – 15-20 тисяч доларів за тонну. Модернізація металургії буде також внеском у декарбонізацію економіки, зокрема через впровадження сучасних методів обробки руди.</p> <p>Нам потрібна зброя. Для цього є стартові майданчики у вигляді підприємств ВПК. Необхідний трансфер військових технологій.</p>
<p>6. Формування потужного ВПК, що стане базою для подальшого розвитку аерокосмічних технологій</p>	<p>Важливу роль у цьому секторі відіграватиме ІТ, оскільки Україна робитиме ставку на military-tech. Прикладом для наслідування може бути Ізраїль, який демонструє, як високі військові технології можуть бути двигуном цивільної економіки.</p>
<p>7. Україна має нарощувати енергетичні потужності</p>	<p>За європейськими мірками наша електроенергія є дешевою. Маємо великі компетенції в атомній енергетиці, які можемо використати для подальшого будівництва атомних блоків та нарощування чистої енергії.</p>

Принципи	Зміст та сутність принципів
	Україна здатна будувати АЕС в основному власними силами – від проектування до виробництва силового обладнання, крім самого корпусу реактора. Але й ці навички можна розвинути на базі існуючих промислових підприємств.
8. Досягнення енергетичної незалежності	За 3-5 років маємо повністю забезпечити себе газом власного видобутку, адже Україна – друга в Європі за покладами «блакитного палива». Паралельно необхідно зменшити енерговитрати економіки через програму термомодернізації. В галузі нафтопродуктів маємо побудувати потужності з переробки, щоб повністю покрити власні потреби. Варто також врахувати досвід Бразилії і значну частину пального виготовляти через сільське господарство: шляхом додавання 15% біостанолу до бензинів та 20% біодизелю до дизельного пального.
9. Кліматична модернізація – основа трансформації економіки	Будівництво нових промислових потужностей одразу на принципах «зеленої економіки» – мінімального вуглецевого сліду та низької залежності від викопного палива. Все це на основі партнерства в режимі трансферу технологій і доступу до фінансових ресурсів. Уряди-партнери можуть видати своїм компаніям державні гарантії для залучення коштів для інвестицій в Україну. Такі гарантії покрийуть країновий ризик і дозволять інвестувати в реалізацію великих проєктів. Перспективною має стати концепція ніаршорингу – перетворення України на промислову зону для Європи, що активно стимулюватиме розвиток сектору послуг. Важливо також забезпечити максимальне відновлення транспортної та соціальної інфраструктури протягом року.
10. Локалізація власних ресурсів не менше 60%	Залучення до відбудови саме українців та максимальне використання вітчизняних ресурсів: будматеріалів, металу. росія має заплатити за всі руйнування. Порушення норм міжнародного права є настільки очевидними, що заморожені активи мають бути конфісковані. Держави, які заморозили активи РФ, повинні зняти імунітети, які ще захищають ці активи, і спрямувати ці кошти на відновлення України. Впровадження спеціального імпортного мита на всі товари та послуги з Росії для тих економік, які не готові впровадити цілковите ембарго. Таке мито не обтяжить покупця, а росія знизить ціну постачання на його розмір. Отримані кошти можуть перераховуватись Україні для фінансування відновлювальних проєктів.

Джерело: систематизовано автором

Таким чином, економічна частина плану відновлення має включати повне відкриття ринків G7 та ЄС для українських товарів, масштабний розвиток військово-промислового комплексу через трансфер

технологій і military-tech, фокус на експорті готових товарів у традиційних галузях агро та металургії, а також швидкий розвиток енергетики та логістики на принципах «зеленої економіки».

Література:

1. Гордніченко Ю. Відбудувати краще, ніж було: основні принципи відновлення України? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/13/694934/>
2. Богдан Т. План відновлення України: сильні та слабкі сторони. URL: <https://lb.ua/>
3. Гордніченко Ю., Сологуб І., Мауро Б.В. Відбудова України: принципи та політика. CENTRE FOR ECONOMIC POLICY RESEARCH, 2022. 139 с.
4. Уряд та офіс президента представили план відновлення України. URL: <https://mind.ua/>
5. Україна презентувала план відновлення країни. URL: <https://nv.ua/tags/vojna-v-ukraine.html>
6. Відновлення України після війни: з чого почати? *Аналітика*. №18/19(1339/1340).
7. Війна і державний борг – що маємо і що буде. URL: <https://dia.dp.gov.ua/vijna-i-derzhavnij-borg-shho-mayemo-i-shho-bude/>
8. Як реформувати країну і створити економічне диво – досвід розвинених країн. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/reformirovat-stranu-sozdat-ekonomicheskoe-1473033596.html>
9. План модернізації економіки. URL.: <http://modernization.fru.org.ua/ua>